

ΠΕΡΙ ΠΡΟΟΔΟΥ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ.*

Ἀδελφοὶ Χριστιανοί,

Ὑπάρχει ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν ἀνθρώπων λέξις τις ἐκφράζουσα συνοπτικῶς τὰς εὐγενεστέρους τάσεις τῆς φύσεως ἡμῶν, ἀποτελοῦσα τὴν βᾶσιν καὶ τὸ τέμχος περὶ τὸ ὁποῖον περιστρέφονται αἱ προσπάθειαι τῆς κοινωνίας καὶ περὶ τῆς ὁποίας μέγας λόγος καὶ πάταγος γίνεται ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἐποχὴν μας. Ἡ ἰσχυρὰ δὲ καὶ μαγικὴ οὕτως εἰπεῖν λέξις αὕτη, ἡ ἔχουσα τὸ προνόμιον νὰ διερεθίζῃ καὶ θέτῃ εἰς δόνησιν τὰς μᾶλλον εὐαίσθητους χορδὰς τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, ὡς ἐλπίζουσας νὰ εὕρῃ δι' αὐτῆς μείζονα δόσιν εὐτυχίας ἐν τῷ βίῳ, εἶναι ἡ λέξις πρόοδος, πολιτισμός.

Καὶ πράγματι τὴν σήμερον διὰ τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας, διὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰ ἄλογα ἢ ἄψυχα ὄντα, διὰ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον, μόνον περὶ προόδου γίνεται λόγος, τὰ πάντα προσδεύουσι, βελτιοῦνται, τελειοποιοῦνται. Βελτιοῦνται αἱ γαίαι καὶ τὰ χρήσιμα τῷ ἀνθρώπῳ ζῶα, ἐφευρίσκονται νέαι μηχαναὶ γεωργίας ἢ βιομηχανίας, ἐδόθησαν εἰς τὸν ἄνθρωπον τὰ μέσα νὰ συνδυάζῃ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως μέχρι βαθμοῦ σχεδὸν ἀπιστεύτου, νὰ ἐξελίξῃ τὰς ἀποστάσεις δι' ἀλμαζίων πυρὸς φερόντων ἐν ἐκυτοῖς ὡς συγκεκεντρωμένην θύελλαν τὸν ἀτμὸν καὶ ἀμιλλωμένων κατὰ τὴν ταχύτητα πρὸς τοὺς ἀνέμους, νὰ μεταβιβάξῃ ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ τὰς ιδέας τοῦ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον τοῦ κόσμου, νὰ μετατρέπῃ τὰς ξηρὰς εἰς θαλάσσας καὶ νὰ διατροπᾷ τὰ ὄρη, νὰ γνωρίζῃ τί ἐγκρύπτει ἡ γῆ ἐν τοῖς σπλάγχνοις της ἢ τὰ εἰς τὸ ἄχανες ἄπειρον περιπλανώμενα οὐράνια σώματα, νὰ διαπλάττῃ ἐν ἐνὶ λόγῳ καὶ μεταβάλλῃ τὸ πρόσωπον τοῦ πλανήτου τὸν ὁποῖον ὁ Δημιουργὸς ὥρισεν ὡς στάδιον τῆς ἐνεργητικότητός του εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε οἱ μέλλοντες αἰῶνες νὰ μείνωσιν ἐκθαμβοὶ καὶ ἰλιγγιῶντες πρὸ τῶν θαυμάτων τοῦ ἡμετέρου. Λέγεται μάλιστα ὅτι δὲν εἶναι μακρὰν ἡ ἡμέρα καθ' ἣν θὰ κατορθωθῇ ἡ μεταγίγρισις νέου αἵματος ἐντὸς τῶν φλεβῶν τῶν γηραιῶν καὶ ἐξηντημένων οργανισμῶν, δι' οὗ θὰ ἐπιτευχθῇ, ἐὰν οὐχὶ ἡ ἀθανασία, τοῦλάχιστον ἡ παράτασις ἐπὶ πολλῷ πλεονα χρόνον τῆς ζωῆς.

Μὴ νομίστῃτε ὅμως ὅτι λέγω ταῦτα μετὰ τῆς προθέσεως νὰ μεμρθῶ ἢ κακίσω τὰς προσπάθειαις ταύταις τοῦ ἀνθρώπου. Ἀπαγε· ἡ πρόοδος εἶναι ὁ ὑπέρτατος νόμος τῆς φύσεως. Τὸ πᾶν ἐν αὐτῇ ἐπιδιώκει τὴν ἀνάπτυξιν

καὶ προαγωγὴν τοῦ ἀπὸ τοῦ μικροσκοπικοῦ χόρτου ὅπερ ἀναφαινόμενον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς παράγει τὸ σχεδὸν ἀδιόρατον ἄνθος τοῦ μέχρι τῶν προαιωνίων δρυῶν, αἵτινες ἐξίσου ἀσθενεῖς κατ' ἀρχὰς καλύπτουσιν ἐπὶ τέλους διὰ τοῦ φυλλώματος τῶν ἰσχυρῶν καὶ ἀπειράντων κλάδων τῶν πᾶν τὸ περιστοιχίζον αὐτάς, ἀπὸ τῆς σταγόνος τοῦ ὕδατος, ἥτις προστιθεμένη εἰς ἑτέρας ζητεῖ τὸν ρύακα μέχρι τοῦ πλατυτάτου ποταμοῦ τοῦ κυλίοντος ὁρμητικῶς τὸ ὕδατά του εἰς τὸν ὠκεανόν, εἰς ὃν ὀφείλει τὴν γένεσίν του, ἀπὸ τοῦ ἀσθενοῦ, σικώληκος τοῦ συρομένου ἐπὶ τῆς γῆς καὶ προκχλῶντος τὴν ἀλῆδιαν, μέχρι τοῦ νεογνοῦ τοῦ λέοντος καὶ τῆς τίγρεως, ὅπερ ἀποβαίνει ἐν βραχεὶ ὁ τρόμος καὶ ὁ δεσπότης τῆς ἐρήμου. Εἶναι ποτὲ δυνατόν νὰ κωφεύσῃ ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὴν ἀπαίτησιν ταύτην τοῦ Δημιουργοῦ τὴν ἐκδηλουμένην διὰ τῆς μυριοστόμου φωνῆς τῆς περικυκλούςας αὐτὸν φύσεως, πρὸς τὴν ἐκπεφασμένην διδασκαλίαν αὐτοῦ τούτου τοῦ Σωτῆρος συνιστῶντος θερμότατα τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ τὴν πρόοδον, τὴν τελειότητα, ἧς πρότυπον ἀνέφικτον προβάλλει ἡμῖν αὐτὸν τὸν οὐράνιον ἡμῶν πατέρα καὶ λέγοντος «γίνεσθε οὖν ὡς ἐγώ, καθὼς ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειός ἐστι».)

Δόξα λοιπὸν καὶ τιμὴ εἰς τὴν πρόοδον καὶ τὴν ἐπιστήμην, διότι δι' αὐτῆς ὁ ἄνθρωπος ὁ γεννώμενος γυνὸς καὶ ἀσθενὴς ἀποβαίνει μέγας καὶ ἰσχυρός, δι' αὐτῆς ἐξασφαλίζει τὴν ὑπεροχὴν του ἐπὶ συμπάσης τῆς κτίσεως. Καὶ ὅταν βλέπετε τὰς φυσικὰς καὶ χημικὰς ἐπιστήμας, εἰς ἃς ὀφείλει κατὰ μέγα μέρος ὁ αἰὼν ἡμῶν τὰς καταπληκτικὰς προόδους του, ἐφαρμοζόμενας εἰς τὴν βιομηχανίαν τὰς τέχνας καὶ τὴν γεωργίαν πρὸς ἐπαύξησιν τῆς εὐημερίας τοῦ ἀνθρώπου, ἔχετε διαρκῶς ὑπ' ὄψιν ὅτι διηγούνται τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, δεικνύουσαι τοὺς ἀνεξαντλήτους πόρους τοὺς ὁποίους ἡ δεξιὰ τοῦ Παντοδυνάμου ἐναπεθήκευσεν, ἐπ' ἀγαθῷ ἡμῶν, ἐντὸς τῶν δυνάμεων καὶ στοιχείων τῆς φύσεως. Naί, εἰς ἐκάστην ἀνακάλυψιν, εἰς ἐκάστην ἐφεύρεσιν, τὸ δόγμα τῆς Θείας Προνοίας φωτίζεται διὰ νέας λάμψεις· εἶναι νέα γωνία τῆς ἀληθείας ἀποκαλυπτομένη, νέα σελὶς προστιθεμένη εἰς τὰς ἀθανάτους σελίδας τῆς Ἀποκαλύψεως, τοῦ Εὐαγγελίου.

Ἀτυχῶς ἐν τῇ ζωῇ καὶ ἐνθέρμῳ τάσει αὐτῆς πρὸς τὴν πρόοδον, ἡ κοινωνία υποπίπτει οὐχὶ σπανίως εἰς πεπλανημένας δοξασίας. Ἀνθρωπομένη ὡς πρὸς τὴν ἀληθῆ σημασίαν τῆς προόδου ἐξαρτᾷ αὐτὴν ἐκ μόνης τῆς υλικῆς προαγωγῆς, λησμονοῦσα ὁλοσχερῶς ὅτι ἐφόσον τὰ υλικά συμφέροντα καταχλαμβάνουσιν εὐρύτεραν θέσιν ἐν τῇ ἀνθρωπότητι, κατὰ τοσοῦτον ἐπιβάλλεται ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἰσοροπίας, διὰ τῆς παραλλήλου ἀναπτύξεως τῶν ἡθικῶν συμφερόντων. Εἰς τὴν παρεμέλτησιν δὲ ταύτην ὀφείλονται αἱ κρίσεις αἱ μαστίζουσαι περιοδικῶς τὰς κοινωνίας καὶ προκαλοῦσαι τὴν στασιμότητα ἢ καὶ τὴν ὀπισθοδρομήσιν των· διότι ἡ ἀκράτητος κυριαρχία τῆς ὕλης ἀγεί, βραδέως μὲν ἀλλ' ἀσφαλῶς, εἰς τὴν βαρβαρότητα, εἰς τὴν ἀποθηρίωσιν τοῦ ἀνθρώπου.

Καὶ ἡ ἐκπαίδευσις, θὰ μοι εἴπητε, ὑπὲρ ἧς τοσοῦτον

*) Ὁ τακτικὸς ἱεροκέρυξ καὶ ἐπόπτης τῶν ἱεροδιδάκτων σχολῶν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως πανοσιολ. ἀρχιμανδρίτης κ. Καλλίνικος Δελικάνης, τέμνων νέαν ὁδόν, οὕτως εἰπεῖν, περὶ κοινωνικῶν θεμάτων διὰ γλώσσης σαφοῦς ὁμιλεῖ ἀπὸ τοῦ ἀμύμονος τῶν ἐκκλησιῶν Σταυροδρομίου, προκαλὼν τὸ ἐνδιαφέρον πάντων. Τούτου ἕνεκα οὐχὶ ἀσκοποῦ ἐνομίσχμεν ὅπως καταχωρίσωμεν ἐνταῦθα τὴν τῇ κυριακῇ 1(13) ἱσταμένου ἐκφωνηθέντα τοῦτον λόγον ἀπὸ τοῦ ἁμύμονος τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῶν Εἰσοδίων τῆς Παναγίας ἐν Σταυροδρομίῳ.

μεριμνῶμεν; δὲν τὴν κρίνεις ἐπαρκῆ πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἰσορροπίας ταύτης; Ναί, δὲν μὲ λανθάνει, ἡ ἐκπαίδευσις εἶναι ἐξ ἐκείνων ἁπλῶν ἢ ἐποχῇ μας ἐκτιμᾷ καὶ ἐπιδιώκει μετ' ἀγαστῆς ὁμοφωνίας. Ἀπανταχοῦ τῶντι τὴν σήμερον ἐξυμνοῦνται τὰ ἀγαθὰ τῆς παιδείας καὶ ἀναπτύσσονται τὰ ὠφέλιμα καὶ τὰ πηγάζοντα ἐξ αὐτῆς διὰ τε τὰ ἄτομα καὶ τὰς κοινωνίας. Ἰδίᾳ δὲ παρ' ἡμῖν ἡ γραμματικὴ μετὰ τῆς ἀχωρίστου αὐτῆς συντροφίας τῆς ἀριθμητικῆς, τὰ γράμματα δηλονότι καὶ τὸ ἐμπόριον, ὑπῆρξαν ἀείποτε ἡ σημαία, ὑπὸ τὰς πτυχὰς καὶ τὴν σκιάν τῆς ὁποίας ἐζήσαμεν καὶ ζῶμεν ἀπὸ χιλιάδων ἡδὴ ἐτῶν. Καὶ διὰ τοῦτο ὅταν πρόκειται περὶ παιδείας οὐδεμία θυσία μᾶς φαίνεται ἀδύνατος ἢ ὑπερβολικὴ, τὰ πάντα δὲ τίθενται εἰς ἐνέργειαν καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐπιτυγχάνουσιν. Ἀλλ' ἄραγε ἐπιτυγχάνεται διὰ τούτου καὶ μόνου καὶ ἡ τοσοῦτον ἀναγκαία ἰσορροπία μεταξὺ τῶν ὕλικῶν καὶ ἠθικῶν συμπεριόντων; ἀρκεῖ νὰ καταναλώσῃ τις τὰ ἔτη τῆς παιδικῆς καὶ ἐφηβικῆς ἡλικίας του ἐπὶ τῶν βάθρων τῶν σχολῶν ὅπως ἀποθῇ τέλειος, ἢ βαδίσῃ πλησίον πρὸς τὸ τέρμα τοῦτο; Μόνοι οἱ ἀπαιδευτοὶ εἶναι ἴσως οἱ ἐπιζήμιοι καὶ ἐπιβλαβεῖς εἰς τὴν κοινωνίαν, οἱ κακοήθεις καὶ διεφθαρμένοι, οἱ πληροῦντες τὰς ἀπαισίας αἰθούσας τῶν εἰρκτῶν καὶ δεσποτηρίων; Δότε ὑμεῖς αὐτοὶ τὴν προσήκουσαν ἀπάντησιν. Ἐγὼ θὰ προσέθετον μόνον, ἐν δὲν ἦτο πολὺ μικρόν, ὅτι οἱ ἐπικινδυνώδεστεροι ἐγκληματῆται, οἱ διαπραχόντες ἐντεχνώτερον τὸ κακούργημα καὶ κατορθοῦντες εὐχερέστερον νὰ διαφύγῃσι τὰς χεῖρας τῆς δικαιοσύνης εἶναι ἀκριβῶς οἱ μεμορφωμένοι, οἱ χρησιμοποιούντες ἐπὶ κακοῦ τὴν δοθείσαν αὐτοῖς μόρφωσιν. Ἄλλως τε ὑπάρχει καὶ ἕτερον μέσον ἐξελέγξεως τοῦ πράγματος, καὶ δὴ ἀπλούστατον καὶ πρόχειρον. Ἀπὸ τινων ἐτῶν ἐπετελέσαμεν ἀναντιρρήτως πολλὰς καὶ ψηλαφητὰς προόδους ὑπὸ τὴν ἐποψὶν τῆς παιδείας. Ἐπετελέσαμεν ὅμως τοιαύτας ἐρωτῶ καὶ ὑπὸ τὴν ἐποψὶν τῆς ἠθικοποιήσεως, ὑπὸ τὴν ἐποψὶν αὐτῆς τῆς κοινωνικῆς συμπεριφορᾶς τολμῶ νὰ εἰπῶ, ἂν ἐξαιρέσητε ἐπίπλαστον τι ἐξωτερικὸν ψιμυῖθιον, καταπίπτον ἅμα τὸ ξέση τις ὀλίγον καὶ ἀφῖνον ν' ἀναφανῇ ἀμέσως ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος, ἢ συμβαίνει τὸ ἀντίστροφον; Ὅθ' εἴχῃ τις ἐξ ἡμῶν τὸ θάρρος νὰ βεβαιώσῃ ἐν πεποιθήσει τὸ τελευταῖον τοῦτο;

Ἀλλὰ χόθεν λοιπὸν θὰ ἀρυσθῶμεν τὴν ἠθικὴν δύναμιν δι' ἧς θὰ διευθύνωμεν ἐν τῇ ὁδῷ τῆς ἀληθοῦς προόδου τὰς μηχανὰς, τὰς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον νοήμονας ἃς παραδίδει ἡμῖν ἡ παιδείας, ἐκείθεν ὅθεν τὴν ἀρύνεται τὰ λοιπὰ ἔθνη τὰ μᾶλλον προηγμένα ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ πολιτισμοῦ. Παρατηρήσατε τί πράττουσιν ἐκεῖνα. Κυριακὰ σχολεῖα, περιοδικὰ καὶ συγγραμματα εἰδικῶς πρὸς χρῆσιν τοῦ λαοῦ συντασσόμενα καὶ ἀντὶ εὐτελεστάτου τιμῆματος πωλούμενα, δημοσίαις διαλέξεσι, βιβλιοθήκας προσιτὰς τοῖς πᾶσι καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις τακτικὴν ἐν τῷ νῶ διδασκαλίαν, θεωρουμένην ὡς ἀναπόσπαστον καὶ ἀπαραίτητον μέρος τῆς θείας λατρείας· ἰδοὺ διὰ τίνων μέσων ἐπιδιώκουσι τὴν ἠθικοποίησιν τῆς κοινωνίας. Ἡμεῖς δέ; ἡμεῖς ἐκ πάντων τούτων ἅτινα ἀπη-

ρίθμησα, δὲν ἔχομεν δυστυχῶς, οὔτε θὰ ἔχωμεν ἐπὶ πολὺν καιρὸν εἰσέτι καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα εἰμὴ, τὰ ὀλίγα μόνον μαθήματα τὰ ἀπὸ τοῦ ἄμωμος τούτου διδόμενα ὅπως διαλύσωμεν τὴν ἄγνοιαν, τὰς προλήψεις καὶ τὰς στρεβλὰς ιδέας εἰς ἃς ὑφείλεται ἡ ὁσημέραι ἐπιτεινομένη κατάπτωσις τοῦ θερησκευτικοῦ αἰσθήματος, ὅπως καταπολεμήσωμεν τὰς πολυμόρφους καὶ πολυσχιδεῖς ἐλλείψεις τοῦ ἀτομικοῦ, εἰκογενειακοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου, τὰς ἀναχαιτιζούσας τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω πορεῖαν ἡμῶν.

Διὰ νὰ μὴ καταδαπανᾶται λοιπὸν ἀσκοπῶς καὶ τὸ μοναδικόν, ἀνεπαρκές καὶ τοσοῦτον εὐρὺ κατὰ τὸν προσρισμὸν μέσον τοῦτο, θὰ ἀνεχθῇτε νὰ ἀφειδῶσι κατὰ μέρος αἱ περιτταὶ καὶ ἀκατάλληλοι θεωρίαι καὶ νὰ περιορισθῶμεν, ὅπως μέχρι τοῦδε, εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν συγχρόνων ἐλλείψεων καὶ ἀναγκῶν τῆς κοινωνίας. Διότι ὁ πρῶτος ὅρος τῆς κλῶς ἐννοουμένης ἐνεργητικότητος συνίσταται εἰς τὸ νὰ γνωρίζῃ τις ἀκριβῶς τὴν φύσιν τοῦ ἐδάφους ἐπὶ τοῦ ὁποίου προορίζεται νὰ ἀναπτύξῃ τὰς δυνάμεις του, καὶ νὰ μὴ ἐξαπατᾶται ὡς πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῆς κοινωνίας ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁποίας θὰ συντελεσθῇ ἡ δράσις καὶ θὰ διαρρεύσῃ ὁ βίος του. Ἡ θεία πρόνοια δὲν μᾶς ἔκαμε νὰ γεννηθῶμεν κατὰ τὸν ΣΤ' τὸν Η' ἢ τὸν ΙΒ' αἰῶνα· θὰ ἦτο δὲ ὑψίστη παραφροσύνη νὰ φαντασθῶμεν, ἔστω καὶ πρὸς στιγμὴν, ὅτι ἡ ἀνθρωπότης ἔμεινεν ἔκτοτε ἀμετακίνητος καὶ ὅτι δυνάμεθα τὴν σήμερον νὰ μεταχειρισθῶμεν μετ' ἐπιτυχίας τὴν γλῶσσαν, ἥτις συνεχίνει καὶ ἐθελγε τὰ πλήθη κατὰ τὰς μεμακρυσμένας ταύτας ἐποχάς. Βεβαίως ὁ χρόνος καὶ αἱ κοινωνίαι οὐδεμίαν ἔχουσιν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπου· ἀλλὰ δὲν πρέπει καὶ νὰ λησμονῶμεν ὅτι ἀναστρεφόμεθα τὴν σήμερον μετὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν πραγμάτων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ ὅτι διδάσκοντες αὐτοῖς ἀναλλοίωτον μέχρι κεραίας τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Σωτῆρος, τὴν διδασκαλίαν τῶν πατέρων ἡμῶν, ὀφείλομεν ἐν τούτοις, ἐὰν θέλωμεν νὰ ἀποθῇ ἡ ἐνέργεια ἡμῶν ὠφέλιμος, νὰ ἀναπτύσσωμεν ἰδίᾳ τὰ σημεῖα ἐκεῖνα τὰ θίγοντα τὰ συμφέροντα καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς σημερινῆς κοινωνίας, ἔστω καὶ ἂν τοῦτο θὰ μᾶς φέρῃ εἰς τὴν ἀποκάλυψιν πικρῶν ἀληθειῶν.

Λέγω πικρῶν ἀληθειῶν, διότι πράγματι τοιαύτη εἶναι ἡ ἀλήθεια, ὡς ἐκ τούτου δὲ καὶ τὴν ἀποφεύγομεν τόσον ἐπιμελῶς εἰς τὸν βίον μας. Ἐπρόσεξατέ ποτε τί κάμνομεν συνήθως εἰς τὰς πρὸς ἀλλήλους σχέσεις μας; Περικλάμπτομεν ἀμοιβαίως πᾶν τὸ δυνάμενον νὰ μᾶς δυσχερестῇ καὶ κατὰ συνέπειαν ἀποσιωπῶμεν ἢ συγκαλύπτωμεν καὶ δικαιολογοῦμεν τὰς ἐλλείψεις μας, ἀλληλεπαινούμεθα, ἀλληλοθαυμαζόμεθα, ἀλληλοκολακευόμεθα, γελῶντες ἡμεῖς αὐτοὶ κατόπιν, ἅμα ἀποχωρισθῶμεν, διὰ τὰ ἐπίπλαστα αἰσθήματα ἅτινα ἐπωλήσαμεν καὶ ἡγοράσαμεν. Δὲν πιστεύω ὅμως νὰ ὑπάρχῃ τις μετὰ τῶν ἀκρατῶν μου ἐπιθυμιῶν ὅπως τὸ αὐτὸ ἐφαρμοσθῇ καὶ ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀναγινώσκεται τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Μάλιστα τὸ βῆμα τοῦτο ἦτο καὶ πρέπει νὰ μείνῃ πρὸς τὸ συμφέρον μας ἡ φωνὴ τῆς ἀληθείας, ὑποδεικνύον μετὰ

παρρησίας τὰ τρωτὰ σημεῖα τῆς καταστάσεώς μας, ἀ-
τινα ὅμως ὡς λεγόμενα ὑπεράνω πάσης προσωποληψίας
καὶ παντός ἀτομικοῦ ὑπαινιγμοῦ δὲν εἶναι ποτὲ δυνατόν
νὰ θεωρηθῶσιν ὡς προσβλητικά, ἀφοῦ ἕκαστος ἀφίεται
ἐλευθερὸς νὰ ἐφαρμόσῃ εἰς ἑαυτὸν ὅσα ἡ συνείδησις του
τῷ ὑποδεικνύει ὡς ἔχοντα σχέσιν μὲ τὴν ἠθικὴν του
κατάστασιν.

Ἄλλ' ἐὰν ἔθιξα τὸ ζήτημα τοῦτο τὸ ἐπραξά οὐχὶ
ἀμφιβάλλον περὶ ὑμῶν, ἀλλ' ὅπως ὑποδείξω τὸν σκοπέ-
λον καθ' οὗ θράυνονται καὶ ναυαγοῦσιν αἱ προσπάθειαι
τοῦ λέγοντος καὶ αἱ καλὰ διαθέσεις τῶν ἀκρατῶν. Ὁ
σκοπέλος οὗτος δὲν εἶναι μόνον καθὰ ἴσως ὑποθέτουσι τι-
νες, ἡ ἀκρατος τάσις πρὸς νεωτερισμὸν ἢ ἐκλύουσα ἀκα-
τασχέτως μερίδα τινα τῆς κοινωνίας πρὸς ὅτι ὀνειδίζον
καὶ ξένον, ὀνειροπολοῦσαν ὅτι θὰ προοδεύσωμεν τότε μόνον
ὅταν θὰ ἀπαλείψωμεν ὅ,τι μᾶς ἐκληροδότησαν οἱ πα-
ρελθόντες αἰῶνες, ὅπως χαράζωμεν ἀκολουθῶς ὡς ἐπὶ
ἀγράφου χάρτου τὸ σχέδιον καὶ τὰς ἐλπίδας νέου φαν-
τασιώδους μέλλοντος, ἐν ᾧ σχεδῶ τὴν θέσιν τοῦ Θεοῦ,
τῆς θρησκείας, τοῦ ἠθικοῦ τέλους νόμου ἢ ἐπέχῃ ὁ ποι-
νικὸς κώδιξ καὶ ἡ ἀστυνομία. Καὶ καὶ ἡ τάσις αὕτη
εἶναι ὀλεθρία· ἀλλ' ὁ ἐπικινδυνώστερος σκοπέλος εἶναι
ἕτερος ὃν καὶ θὰ σᾶς ὑποδείξω ἐν ὀλίγοις, ἐπιφυλασσόμε-
νος νὰ ἐπανέλθω ἐν τῷ μέλλοντι ἐπ' ἀμφοτέρων τού-
των τῶν κινδύνων. Εἶναι δὲ οὗτος, ἡ ἀποθάρρυνσις, ἡ
ἀπογοήτευσις καὶ ἡ ἀδιαφορία ὑφ' ἧς κατέχεται ἡ με-
γίστη πλειονότης ἐξ ἡμῶν, τῶν πάντων μὲν ὁμολο-
γούντων ὅτι δὲν βαίνομεν καλῶς, ἀλλ' οὐδενὸς τολμῶν-
τος ν' ἀναλάβῃ τὴν πρωτοβουλίαν τῆς διορθώσεως. Εἰς
τὴν χρησιμῆς τοῦτο σᾶς λέγουσι οἱ πάντες· καὶ ὅταν
ἀκομῇ ἐγώ, ἀπλοῦν ἄτομον, μόνος ἐν τῷ μέσῳ τοσού-
του πλήθους, θέσω εἰς ἐφαρμογὴν ὅσα σύ διδάσκεις, τί

καλὸν θὰ προκύβῃ ἐκ τῆς ἐνεργείας μου εἰς τὴν κοινω-
νίαν; Ὡστε τοῦ κακοῦ γάνεις τὰ λόγια σου· ἔτσι ἡλ-
θαμε καὶ ἔτσι θὰ πάμε. Καὶ μὲ αὐτὸ τὸ ἔτσι ἡλθαμε
καὶ ἔτσι θὰ πάμε οὐδεὶς κινεῖται, τὰ πράγματα μέ-
νουν ὅπως ἔχουν καὶ τίποτε δὲν κατορθοῦται.

Καὶ ὅμως πλανώμεθα οὕτω σκεπτόμενοι. Ἄν ἤλθαμε
ἔτσι, εἶναι δυνατόν καὶ ἐξ ὑμῶν ἐξαρτάται νὰ πάμε
πολὺ καλλίτερα. Δὲν εἶναι μόνον τὸ κακὸν καλλητικόν.
Καὶ τὸ καλὸν ἔχει τὴν ἐκλυσιδικίαν του δυνάμιν, τὸ δὲ
παράδειγμα τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ἀκολουθοῦντος ὅ,τι ἡ συ-
νείδησις του τῷ ὑπαγορεύει ὡς ὀρθὸν χωρὶς νὰ τὸν μέλῃ
διὰ τὰς κρίσεις καὶ ἐπικρίσεις τῶν ἀνοήτων, σημαίνει
πολὺ ἐπιβάλλον τὸν σεβασμὸν καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἐναν-
τιοφρονούντας καὶ διεγείρον μμητάς, διότι ὁ ἄνθρωπος
ζητεῖ συνήθως ἐν τῷ παραδείγματι τοῦ ἄλλου στήριγμα
πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἰδίας ἀσθενείας. Ὅταν δὲ ζῇ τις ἐν
ἐποχῇ καθ' ἣν τὸ κακὸν ἀπεκδυθὲν πᾶσαν αἰδῶ ἀνυψοῖ
ἀγέρας τὴν κεφαλὴν ὑπὸ τὸ ἀπλετον φῶς τοῦ ἡλίου
ἐκνευρίζον τοὺς χαρακτῆρας, διαφθεῖρον τὰ ἔθνη, διακυ-
βεῦον οὕτω τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον καὶ καθιστῶν προβλη-
ματικὴν τὴν πρόοδον, πρὸς ἣν τοσοῦτον ὀργῶμεν, τὸ κα-
θῆκον παντός χριστιανοῦ, παντός εὐσυνειδήτου ἀνθρώπου
εἶναι νὰ ἀντιταχθῇ εἰς τὸν χεῖμαρρον πάσαις δυνάμεσι
καὶ πρώτιστα διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος, διότι ἡ
σιωπὴ, ἡ οὐδετερότης, ἡ ἀδράνεια δὲν εἶναι μόνον ἀναν-
δρία ἀλλὰ καὶ ἕτερόν τι πολλῶ χεῖρον· εἶναι συνενο-
χὴ, πιστὴ ἐπανάληψις τῆς ἀπαισίας ἐκείνης σκηνῆς τοῦ
Πιλάτου νομίζοντος ὅτι ἀπηλλάσσετο πάσης εὐθύνης
οὐχὶ παρακωλύων τὴν σφαγὴν τοῦ ἀθώου, ἀλλ' ἀπλῶς
νύπτων θεατρικῶς τὰς χεῖράς του καὶ προκηρύσσων τὴν
ἀθωότητά του.

Ναὶ ἀδελφοί, μελετήσατε καλῶς ὅτι μέλλω νὰ εἶπω.

ΕΠΙΦΥΛΛΙΣ.

ΠΟΙΚΙΛΗ ΔΙΑΛΕΞΙΣ.

Ἡ 5)17 νοεμβρίου τὰ μέγιστα ἀξιοσημείωτος τυγχάνει οὕσα
τῇ ἱστορίᾳ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος. Πρὸ πέντε
καὶ εἴκοσι ἐτῶν κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν ἡμέραν συνετελέσθη
μέγα γεγονός, ἐτελοῦντο τὰ ἐγκαίνια τῆς διώρυγας τοῦ Σουέζ,
ἣτις συνετελέσθη ὑπὸ τοῦ μεγάλου πολέμου τῆς Γαλλίας de Les-
seps, ἐν μεγαλοπρεπεῖᾳ ἀληθῶς μυθῶδι, καθ' ἣν ἡ Ἀνατολὴ
καὶ ἡ Δύσις συνηδελφούτο, προεξαρχούσης ὡς αἰγλήεντος ἐπιτρόπου
ἐπιβαινούσης τῆς Αἰγύπτου αὐτοκρατορίας· Εὐγενίας, ἀκολουθουμέ-
νης ὑπὸ τοῦ καίσαρος καὶ βασιλέως τῆς Αὐστρίας ὡς ἀντιπροσώ-
που τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης ἐπὶ κεφαλῇ στόλου ἐξ ὀγδοήκοντα
ἀτμοκινήτων, ὧν τὰ πεντήκοντα πολεμικά, ἀνήκοντα πᾶσι τοῖς
ἔθνεσι τοῦ κόσμου. Καὶ ὁ στόλος οὗτος προὔχρει τῶν ὀθλῶν τῆς
διώρυγας ἐκατέρωθεν σηματοστολιστῶν οὖσων, ἀνὰ ἰσχυρὸν δὲ πλῆ-
θος· ἐπὶ τῶν ἐκατέρωθεν ὀθλῶν παρηκολοῦει τὰς τοῦ μεγαλοπρε-

ποῦς τούτου στόλου κινήσεις. Παρὰ τὴν λίμνην Timsah, ἧς
ἐπὶ τῆς ὁχθῆς εὐρεται ἡ γεννωμένη πόλις Ἰσμαηλία, ὁ στόλος
ἔστη. Ἡ αὐτοκράτειρα Εὐγενία καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Φραγκί-
σκος Ἰωσήφ, οἱ πρίγκηπες καὶ λοιποὶ ἀποβαίνουσι εἰς τὴν ξηρὰν
ὅπως ἐπισκεφθῶσι τὰ σκηνώματα τῶν Ἀράβων, οἵτινες ἦλθον ἐκ
πάντων τῶν σημείων τῆς Αἰγύπτου. Ἐνταῦθα ὁ ἀντιβασι-
λεὺς τῆς Αἰγύπτου τείνει τὴν χεῖρα ὀρθὸς τῇ Αὐτοκρατορίᾳ
καὶ μετὰ τιμῶν ὑποδέχεται αὐτὴν ἐν μέσῳ λαῶν προσκυ-
νούντων κατὰ τὴν διάβασιν αὐτοῦ. Τούτου δὲ γιγνομένου ὁ ἐμῆς
Ἀβδούλ-Καδὲρ συγχαίρει τὸν ἰδρυτὴν τῆς διώρυγας ἀκολουθοῦ-
μενος ὑπὸ ἐπισήμου ἐπιτροπείας πασῶν τῶν χωρῶν τοῦ κόσμου,
αἵτινες ἔσπευσαν ν' ἀνευφημῇσωσι τὸν Lesseps ἐπ' αὐτοῦ τοῦ
χόρου τοῦ θριάμβου αὐτοῦ.

Τῇ ἐπιούσῃ ἡ Αἰγύπτου, ἧς ἐπέβαινε ἡ Εὐγενία ἐπὶ κεφαλῇ
τοῦ στόλου προὔχρησε πρὸς συντελεσιν τῶν ἐγκαίνιων. Ἡ διά-
βασις ἦν μεγαλοπρεπεστάτη. Ἀτμόπλοια κατ' εὐθείαν ἐξ Ἰν-
διῶν ἐρχόμενα συναντῶσι τὴν Αἰγύπτου καὶ οὕτω ἐν μέσῳ γενικῶν
καὶ ἐνθουσιῶδων χειροκροτημάτων συντελεῖται τὸ γεγονός, ὃ τὴν
εἰκοσιπενταετηρίδα ἐώρασεν ὁ κόσμος. Περὶ τὴν ἐνδεκάτην τῆς
αὐτῆς ἡμέρας ἡ Αἰγύπτου ἐπλεεν ἐπὶ τῶν ὑδάτων τῆς Ἐρυθρᾶς θα-
λάσσης, ἡ παγκόσμιος διώρυξ τοῦ Σουέζ ἠνοίχθη πανηγυρικῶς
τῇ ἀτμοπλοίᾳ.

Ἄν πάντες οἱ ἀγαπῶντες εἰλικρινῶς τὴν χώραν των καὶ ἐνδιαφερόμενοι περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς — ὁ δὲ ἀριθμὸς τούτων εἶναι μέγας — ἀντὶ τῆς ἐποδύρωνται ἀνωφελῶς μὲ ἐσταυρωμένης χεῖρας ὡς θρηνητοὶ Ἱερεμίαι ἐπιρρίπτοντες τὴν εὐθύνην οἱ μὲν ἐπὶ τῶν δέ, ἢ τῆς προσιωνίζονται δυσάρεστα ὡς ἀπαισιόδοξοι Κασσάνδραι, ἐκινεῖν, ἐπραττον τὸ καθήκον των, τὰ πράγματα δὲν θὰ ἐπὶ γαίαν ἔτσι, τάχιστα θὰ ἡλλαζόν φάσιν, ἡ δὲ ἀληθὴς πρόδοξος ἡμῶν ἐν πάσι θὰ ἀπεδείκνυν ἀριδῆλως ὅτι δὲν ἐγγίξει εἰσέτι ἡ στιγμή, καθ' ἣν ἡ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ θὰ παύσῃ γράφουσα, διὰ χεῖρὸς τοῦ ἡμετέρου ἔθνους, νέας ἐνδόξους σελίδας ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς καθόλου ἀνθρωπότητος.

Ἀρχιμ. ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ ΔΕΔΙΚΑΝΗΣ.

Η ΓΥΝΗ ΕΝ ΙΑΠΩΝΙΑΙ*

Ὡστε οἱ ἰάπωνες μυρεψοὶ κατέχουσι πλῆθος συνταγῶν, περὶ τῶν ὁποίων οἱ Εὐρωπαῖοι ἀσθενῇ μόνον ἰδεάν δύνανται νὰ σχηματίσωσι διὰ τῶν ὀλίγων μύρων, ἅτινα ἐσχάτως εἰσῆχθησαν ἐξ Ἰαπωνίας μεγάλως παραμεμορφωμένα. Μία τῶν περιεργωτάτων διὰ τοὺς κατοίκους τῆς Δύσεως σκευασμῶν εἶναι ἡ πρὸς βαφὴν τῶν ὀδόντων διὰ μέλανος χρώματος* εἶναι ἀληθὲς ὅτι συστοιχία λεπτῶν καὶ λευκοτάτων ὀδόντων ἐν μέσῳ τῶν ἐντόνως ἐρυθρῶν χεῖλέων μεγάλως ἐκτιμῶνται καὶ ἀρέσκουσιν ἐν Ἰαπωνίᾳ· ἀλλὰ καὶ οἱ μέλανες ὀδόντες ἔχουσι τὸ θέλητρον αὐτῶν. Ἀλλως τε οἱ ὀδόν-

*) Ἰδε ἀριθ. 50 σελ. 986—987.

Ὁ διάσημος συγγραφεὺς τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἱστορίας τῆς Ρώμης Duruy προσεβλήθη κατ' αὐτὰς ὑπὸ διπλῆς ἀποπληξίας. Κατὰ τινὰ τῶν τελευταίων συνεδρίων τοῦ πανακαδημίου τῆς Γαλλίας οὐχὶ εὐάρεστοι ἐδόθησαν πληροφορίες περὶ τῆς υγιείας τοῦ σοφοῦ ἀνδρός. Ὁ Duruy εἶνε συγχρόνως μέλος τῶν τριῶν ἐκ τῶν πέντε ἀκαδημιῶν τῶν συγκροτουσῶν τὸ πανακαδημίου, τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῶν γραμμάτων καὶ τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἠθικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν. Τούτου ἕνεκα τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Πανακαδημίου εἶνε μέγα καὶ καθ' ἑκάστην αἰτεῖται τοῦτο πληροφορίας περὶ τοῦ ἐπιφανοῦς αὐτοῦ μέλους.

Γ. Γ. Μετὰ λύπης πληροφορούμεθα τὴν τελευταίαν στιγμήν τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρός. Ἐπιφύλασσε μὲν γὰρ ἐμὴλίστως περὶ αὐτοῦ ἐν ἐπομένῳ τευχῇ ὡς τε ἱστορικοῦ καὶ ὑπουργοῦ ἄλλοτε τῆς παιδείας ἐν Γαλλίᾳ, ὅτε σπουδαία συνετελέσθη μεταρρυθμίσεις.

Ἡ παγκόσμιος δημοσιογραφία ἐθρήνησε κατ' αὐτὰς μέλος αὐτῆς τῶν πολλῶν διακεκριμένων, τὸν ἀρχισυντάκτην τῆς γνωστῆς τῶν Παρισίων ἐφημερίδος Figaro Francis Magnard, ὅστις

τες μελανοῦνται μόνον ἐπ' εὐκαιρίᾳ μεγάλῃς τινὸς τελευτῆς, ὁ κόσμος δὲ οὗτος ἐπιφυλάσσει μόνον ταῖς ὑπάνδροις κυρίαις, ὧν ἀποτελεῖ τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα.

Ἡ γυναικαία στολὴ ἀποτελεῖται ἐξ ἐλαφροῦ ὑποκαμίδου ἐκ λευκοῦ σιρικοῦ, μεταξίνων περιποδίων λευκῶν συνήθως, μῆς ἢ πλείονων ἐσθῆτων ἐξ εὐτελεστέρου σιρικοῦ ἢ βαμβάκερου ὑφάσματος καὶ ἐκ τῆς κυρίως ἐσθῆτος κεκοσμημένης κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον πλουσίως διὰ ποιημάτων, συνεσταυρωμένης δὲ ἐπὶ τοῦ στήθους κατὰ τρόπον τοιοῦτον ὥστε νὰ καταλείπῃ γυμνὸν τὸ κάτω μέρος τοῦ τραχήλου καὶ συνεσφιγμένης ἐπὶ τοῦ σώματος διὰ λεπτῆς ζώνης περικαλυπτομένης ὀφιοειδῶς δι' ἐτέρας πλατυτέρας. Αἱ Ἰαπωνίδες ἀγνοοῦσιν εὐτυχῶς τὴν χρῆσιν τῶν φρικωδῶν σινικῶν σανδαλίων, ὡς ἠγνόουν ἄλλοτε καὶ τὸν σθηδόδεσμον· ἀλλ' αἱ ἀνάγκαι τῆς πολιτικῆς ἐπέβαλον εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ Μικάδου τὴν εὐρωπαϊκὴν ἀμφιεσθῆναι, αἱ δὲ γυναῖκες ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποστῶσι τὰς διαστρεβλώσεις καὶ τὰς βαδάνους τοῦ σώματος, ὅς ἐπιβάλλει τὸ βαρβαρικὸν τοῦτο ὄργανον.

Ἡ περικόσμησις τῆς κεφαλῆς ἀποτελεῖ ὑποκείμενον μακρῶν μελετῶν. Ἡ κόμη, συνήθως ἀψθονος, μακρὰ καὶ λεπτὴ οὔσα, διατηρεῖται διὰ μεγίστων περιποιήσεων καὶ κοσμεῖται διὰ τῶν ὀρίστων μύρων. Οἱ συρμοὶ ἐν Ἰαπωνίᾳ δὲν ποικίλλουσιν, οἱ δὲ ἀποδεκτοὶ γενόμενοι πλεονέστερα εὐχαριστοῦσι πᾶσας, μὴ αἰσθανομένας τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπιζητήσεως τῶν κρεισθόντων ἐπὶ κινδύνῳ τοῦ νὰ εὐρωσὶ χεῖρονας· οἱ συρμοὶ ὅμως οὗτοι, μετὰ σεβασμοῦ ἀπὸ μακρῶν αἰώνων τηρούμενοι προβλέπουσι τὴν ἀνάγκην τῆς μεταβολῆς, ἢν αἰσθάνονται πάντες οἱ ἄνδρες καὶ δὴ καὶ πᾶσαι αἱ γυναῖκες· αἱ Ἰαπωνίδες λοιπὸν ἔχουσι πολλοὺς τρόπους κομμώσεως ἀναλόγως τῶν περιστάσεων· καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὅμως ἡ παράδοσις εἶναι πανίσχυρος.

ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἰδρυτοῦ αὐτοῦ De Villemessant ἐγένετο ἡ ψυχὴ τοῦ ἐπιφανοῦς φύλλου. Ὁ ἄσιδμος ἀνὴρ ἔγραφε τακτικῶς καθ' ἑκάστην τὴν πολιτικὴν δεξιὴν μετὰ συντομίας, σαφηνείας καὶ κατὰ τὰς πολιτικὰς αὐτοῦ ἀρχὰς μετὰ δικαιοσύνης, διακρίνετο δὲ ἰδίᾳ ἐπὶ ἐξόχῳ χρηστότητι, ἐφ' ᾧ καὶ σκιαγραφῶν αὐτὸν συνεργάτης αὐτοῦ τὴν κυριωτάτην αὐτοῦ ἀρετὴν τὴν χρηστότητα ἀνακηρύσσει, ἐπιλέγων, ὅτι τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ ταύτης ὀλίγιστα ὑπάρχουσι παραδείγματα ἐν τῷ ἐκόσμῳ ἡμῶν (notre monde). Τῷ Magnard προτάθη ὅπως ὑποβάλλῃ τὴν ὑποψήφιστον αὐτοῦ ὡς μέλους τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Πρὸς τὴν εἰπόντα αὐτῷ τοῦτο ἀνέκραξεν: «ὦ! εὐχαριστῶ πολύ. Ἀλλὰ τεσσαράκοντα ἐπισκέψεις εἶνε μεγάλη ἱστορία, καὶ ὅπως ἐπιτύχω τίνος; ὅπως μὴ ὀνομασθῶ ἀναμφιβόλως» Ἀφῆστέ με ἐν τῷ μικρῷ μου γραφείῳ, ἐν τῷ μέτῳ τῶν βιβλίων μου· εἰλικρινῶς προτιμῶ τοῦτο».

Ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Magnard ἀπειρὰ διεβιάσθησαν συλλυπητήρια τῷ Figaro, πᾶσαι δὲ αἱ ἐφημερίδες ἀνέγραψαν τὸν θάνατον τοῦ διακεκοῦς δημοσιογράφου μετὰ τεκμηρίων συμπαιδείας.

Ἡ Deutsche Rundschau ἐδημοσίευσε ἀποσπάσματα ἀνεκδό-